

Sivilbefolkningen skal skjermes, slår Genèvekonvensjonene endelig fast – og hva har vært viktigste våpen under krigen i Bosnia? Mishandling og terrorisering av sivile.

Kvinner som krigsofre

Astrid Nøklebye Heiberg
president i Norges Røde Kors

Krigens historie forteller om mange og grove overgrep mot sivile. Det var da heller ikke før i 1977 at det ble slått fast i Genèvekonvensjonene at sivilbefolkningen skal skjermes, og at militære angrep kun skal skje mot militære mål.

Denne enighet ble oppnådd under den kalde krigens verdensorden, som det i dag ikke er mye igjen av. Det viser seg nå at tanken om å beskytte sivile står svakt i mange konflikter. Krigen på Balkan ble en slags prøve på hva «den nye æra» ville bringe. Her har sivilbefolkningen ikke bare blitt rammet, den er blitt selve målet for krigføringen. I krigen i Bosnia har soldatene i liten grad slåss mot soldater. Det viktigste våpen har vært mishandling og terrorisering av sivile.

Det store flertall av sivilbefolkningen i en krig er kvinner og deres barn. I en krigssituasjon er det sivile samfunn enda mer avhengig av kvinnene enn i fred. Det er kvinnene som bærer familie, produksjon og omsorg i lokalsamfunn der mennene er i krig. De rammes av hungersnød, av sviktende vannforsyning, av epidemiske sykdommer, av sviktende helsetilbud, av dårligere sanitære forhold. Samtidig blir mange kvinner på lik linje med menn fengslet, torturert, tatt som gisler eller drept.

Verdens stater har forstått at kvinner har behov for særskilt beskyttelse i krig, og dette er nedfelt i Genèvekonvensjonene. For eksempel skal spebarnsmødre og gravide ha prioritert når det gjelder humanitær hjelp til krigsområder, og de krigsførende parter er sterkt oppfordret til å evakuere gravide og kvinner med små barn ut av kampsoner. Kvinner som er arrestert eller internert som følge av krigshandlinger, skal ha kvinnelige vakter, de kan kroppsvisiteres bare av kvinner, de skal ha bedre sanitære forhold. Gravide og spebarnsmødre skal ha ekstra matrasjoner som står i forhold til deres fysiologiske behov. Dette er noen av de forpliktelser statene har pålagt seg selv overfor kvinner i krig. Røde Kors har i medhold av Genèvekonvensjonene en rett til å arbeide i krigssoner for å gi ekstra hjelp til kvinner og barn. Den internasjonale Røde Kors-komiteen benytter også sin rett til å overvåke forholdene for fengslede og internerte kvinner.

Voldtekt og annet seksuelt misbruk

I praksis er likevel kvinnene i dag ikke en spesielt beskyttet, men en spesielt utsatt gruppe i krig. I tillegg til å bli hardest rammet som bærere av det sivile samfunn, rammes de direkte og brutalt som kvinner. I mange krigsområder skjer det systematisk voldtekt av kvinner og mishandling av barn, påtvungen prostitusjon, tvungen insemnasjon og annet seksuelt misbruk. Den vestlige verden har særlig fått øynene opp for

KVINNER I KRIG i Bosnia-Hercegovina – ikke spesielt beskyttet, bare spesielt utsatt.

Arkivfoto: ODD. R. ANDERSEN

RØDE KORS

Beskyttelse av kvinner i henhold til Genèvekonvensjonene blir et av hovedtemaene på den 26. internasjonale Røde Kors-konferansen i Genève 3.-7. desember. Dette er et av verdens viktigste humanitære fora, med deltakelse fra Røde Kors og myndigheter i 160 land. President for konferansen er Astrid Nøklebye Heiberg.

Men dette er en form for krigføring som har lange tradisjoner. Både i vikingesagaene og i de greske krigshistoriene beskrives massevoldtekt av kvinner som en seierherres «rett», det har vært beskrevet som krigsstrategi i både første og annen verdenskrig, det har kommet frem i rapporter blant annet etter Vietnam-krigen og i forbindelse med krigen i Bangladesh, og det har skjedd under borgerkrigene i Mosambik og i Angola.

Systematisk vold mot kvinner skjer over hele verden, uavhengig av kultur, etnisk tilhørighet eller religion. Det er en «sikker strategi» for å skape motløshet, rive opp lokalsamfunn og tvinge kvinner på flukt fra hjemlandet. Situasjonen er kanskje særlig vanskelig i enkelte muslimske samfunn, der familiens og mannens ære er knyttet til kvinnens ærbarhet. Når kvinner og barn blir mishandlet i mannens fravær, demonstres hans maktesløshet og han blir gjort til skamme.

Dette kan være en av grunnene til at voldtekter ofte skjer i vitners nærvær. Videre har det vist seg at mange menn har problemer med å komme tilbake til

en kvinne som er gjort «uren» ved voldtekt. Derfor kvier gjerne kvinnene seg for å fortelle det som har skjedd; de bærer hendelsen som sin egen skam. Slik ødelegger volden mot kvinnene ikke bare dem selv, men familiebånd, lokale samfunnsstrukturer og mye av grunnlaget for en vel fungerende nasjon etter at krigen er over.

Ut fra et humanitært synspunkt er voldtekt i krig tortur. Genèvekonvensjonene forbyr angrep på kvinners ærbarhet, og særlig voldtekt, påtvungen prostitusjon og andre seksuelle overgrep.

Voldtekt skal dermed dømmes som en alvorlig krigsforbrytelse. Men det er svært vanskelig å bevise at man er voldtatt lang tid etter hendelsen, og dermed står man igjen med den enkelte kvinnes troverdighet. Dessuten er det mange kvinner som ikke tør fortelle, av frykt for familiens og omgivelsenes reaksjoner.

Det er viktig at kvinnene får hjelp. Som nøytral håndhever av Genèvekonvensjonene arbeider Røde Kors for å gi kvinner den hjelp de har krav på, f.eks. ved gjennomføre evakueringer, administrere sikkerhetssoner og gi helsetilbud.

Røde Kors har videre i samarbeid med Norsk Folkehjelp satt i gang et psykososialt program for særskilt å støtte mennesker som har vært utsatt for vold.

Men den største oppgaven er å forhindre at mishandling og voldtekt mot kvinner brukes som våpen i krig. Røde Kors holder løpende kontakt med statene for å minne dem om deres forpliktelser i henhold til Genèvekonvensjonene.

Støtte til ofre for vold

Beskyttelse av kvinner i krig er derfor et hovedtema på den internasjonale Røde Kors-konferansen i Genève i desember, der alle verdens Røde Kors-foreninger og stater er representert på høyt nivå.

Problemet med vold mot kvinner er imidlertid ikke begrenset til aggressive og krigførende stater og militære grupper.

Amnesty International la i 1994 frem en rapport som beskriver FN-operasjonene hittil på 1990-tallet. Det fremgår her at også FN-styrker på fredsskaping eller fredsbevarende oppdrag bryter Genèvekonvensjonene. Det rapporteres videre om en stor økning i antall prostituerte i FN-kontrollerte områder.

Det er viktig at FN – og andre organisasjoner som opererer i krigsområder – er seg sitt ansvar bevisst og slår hardt ned på regelbrudd i egne rekker.

Dagbladet Akersgata 49, Oslo. POSTADRESSE: postboks 1184 Sentrum, 0107 Oslo

SENTRALBORD 22 31 06 00:

Kl. 07.30–24.00, søndag 17.00–23.00.

Direkte linjer når sentralbordet er stengt:

Sentralredaksjonen 22 31 07 42. **Vaktsjef**

22 31 07 81. **Utenriksredaksjonen** 22 31 07 72.

Sporten 22 31 07 98. **Diktafon** 22 31 07 92. **Settfor-**

faktor 22 31 07 51. 22 31 07 22.

Resepsjon 22 31 08 88.

Telegramadr.: Dagbladet, Oslo. **Teleks:** 71020.

Dagbladets elektroniske avis:

<http://www.telepost.no/dagbladet/>

Dagbladet forbeholder seg retten til å distribuere innsendte innlegg i vår elektroniske utgave på internett.

ELEKTRONISK POST:

Sjefredaktør Harald Stanghelle:

X.400: G-Harald.S-Stanghelle; P-dagbladet; A-telemax; C-no

Internet: Harald.Stanghelle@dagbladet.no

1000-tipset:

X.400: S-1000Tipset; P-dagbladet; A-telemax; C-no

Internet: 1000Tipset@dagbladet.no

Kort&Godt:

X.400: S-KortogGodt; P-dagbladet; A-telemax; C-no

Internet: KortogGodt@dagbladet.no

DIREKTE TELEFONER:

Tipstelefonen 22 20 00 00

Telefaks: Løssalg

Redaksjonen 22 42 95 48/22 31 09 79

Produksjonen 22 31 06 05

Annonseavdelingen 22 31 05 05

Administrasjonen 22 31 06 08

Økonomiavdelingen 22 31 06 06

Telefoto Digitalt: 22 31 06 04/22 31 06 09

02.00–14.00, lørdag –11.00. Analgt: 80 03 06 70

Kjørekontoret 02.00–14.00, lørdag –11.00. 67 92 75 60

Løssalg 22 31 05 11

Distribusjon 67 97 33 19

Dagbladsentralen 22 42 85 67

KS AS Dagblad-Trykk, Lørenskog 67 92 75 00

UTLANDET:

New York: 30 River Road, apt. 22c, New York.

NY10044 USA.

Journalist: Halvor Elvik,

tit. privat: 00-1 212 355 2567.

Faks privat: 00-1 212 759 2558.

London: 13 Marlborough Road, Ealing.

London W5, England.

Journalist: Jan Tjøst